

Alueellinen sosiaali- ja terveyspalvelujen järjestämissuunnitelma vuosille 2024–2027 Juuka ja Nurmes

Pohjois-Karjalan hyvinvointialueen aluevaltuuston 22.6.2023 hyväksymä palveluverkko koostuu sosiaali- ja terveyspalvelujen palvelutuotannon toimipisteistä, sähköistä palveluista, liikkuvista palveluista ja asiakkaille kotiin vietävistä palveluista.

Pohjois-Karjalan hyvinvointialue pyytää lausuntoa liitteenä olevasta asiakirjasta: Alueellinen sosiaali- ja terveyspalvelujen järjestämissuunnitelma vuosille 2024 – 2027 Juuka ja Nurmes.

Aluevaltuuston hyväksymässä hyvinvointialueen palvelustrategiassa on määritelty sosiaali- ja terveyspalvelujen palveluverkko tuleville vuosille. Lähtökobtia palvelujen uudistamiselle ovat pohjoiskarjalaiset ja beidän sosiaali- ja terveyspalvelujen tarpeet ja niiden muutos, henkilöstön riittävyys ja hyvinvointi, hyvinvointialueen talous sekä hyvinvointialueen strategia ja sen mukainen uudistuminen.

Pohjois-Karjalan hyvinvointialue pyytää lausuntoanne liitteenä olevasta asiakirjasta: Alueellinen sosiaali- ja terveyspalvelujen järjestämissuunnitelma vuosille 2024–2027 Juuka ja Nurmes.

Lausunnot annetaan Forms lomakkeella <https://forms.office.com/e/seLHLJGsz1>

Aluehallituksen on määrä päättää Nurmesta ja Juukaa koskevasta alueellisesta sosiaali- ja terveyspalvelujen järjestämissuunnitelmasta toukokuussa 2024. Pohjois-Karjalan hyvinvointialueen toimintaa sekä sosiaali- ja terveyspalvelujen palveluverkkoa uudistetaan päätösten mukaisesti vaiheittain.

Järjestämissuunnitelmaan on mahdollisuus ottaa kantaa 19.3.–9.4. välisenä aikana.

Lausunnot pyydetään Nurmeksen kaupungilta, Juuan kunnalta ja hyvinvointialueen toimielimiltä.

Järjestämissuunnitelmasta pyydetään antamaan lausunto seuraavien kysymysten avulla:

Millaisia vaikutuksia järjestämissuunnitelmalla on asukkaisiin, asiakkaisiin ja/tai potilaisiin? Onko jokin tietty väestöryhmä, johon suunnitelman vaikutukset erityisesti kohdistuvat? Arvioinnissa voitte mieltä erityisesti palvelujen yhdenvertaisuutta, saatavuutta, saavutettavuutta; hyvinvointi- ja terveyserojen kaventamista, sekä ihmisten kokemusta hyvinvoinnista, terveydestä ja turvallisuudesta.'

Aluksi Juuan kunta haluaa mainita prosessista.

Juuan kunta huomauttaa Pohjois-Karjalan hyvinvointialueen toimielimiä ja viranhaltijoita, ettei Juuan kunnalta tulisi ensisijaisesti tiedustella asukkaisiin ja väestöön kohdistuvia vaikutuksia, sillä hallintolain 41 §:ssä tuo vastuu on asetettu hyvinvointialueelle asian ratkaisevana viranomaistahona. Lisäksi hyvinvointialuelain 34 §:ssä säädetään, että hyvinvointialueen on toiminnastaan tiedotettava hyvinvointialueen asukkaille, palvelujen käyttäjille sekä järjestöille ja muille yhteisöille. Hyvinvointialueen tulee antaa riittävästi tietoja hyvinvointialueen järjestämistä palveluista, taloudesta, hyvinvointialueen hallinnossa valmistelussa olevista asioista ja niitä koskevista suunnitelmista, asioiden käsittelystä, tehdyistä päätöksistä ja päätösten vaikutuksista. Hyvinvointialueen on tiedotettava siitä, millä tavoin päätösten valmisteluun voi osallistua ja vaikuttaa.

Hyvinvointialuelain 29 §:ssä säädetään erikseen siitä, että hyvinvointialueen asukkailla ja palvelujen käyttäjillä on oikeus osallistua ja vaikuttaa hyvinvointialueen toimintaan.

29 §:n 2 momentissa säädetään lisäksi vaikuttamisesta seuraavasti:

Osallistumista ja vaikuttamista voidaan edistää erityisesti:

- 1) järjestämällä keskustelu- ja kuulemistilaisuuksia sekä asukasraateja;
- 2) selvittämällä asukkaiden ja hyvinvointialueella säännönmukaisesti tai pitempiaikaisesti asuvien tai oleskelevien palvelujen käyttäjien mielipiteitä ennen päätöksentekoa;
- 3) valitsemalla palvelujen käyttäjien edustajia hyvinvointialueen toimielimiin;
- 4) suunnittelemalla ja kehittämällä palveluja yhdessä palvelujen käyttäjien kanssa;

- 5) järjestämällä mahdollisuuksia osallistua hyvinvointialueen talouden suunnitteluun;
- 6) tukemalla asukkaiden sekä järjestöjen ja muiden yhteisöjen oma-aloitteista asioiden suunnittelua ja valmistelua.

Juuan kunta huomauttaa Pohjois-Karjalan hyvinvointialuetta, ettei se ole yleislausekkeen perusteella kuullut nyt käsillä olevassa asiassa palvelujen käyttäjien mielipidettä tai antanut vaikuttamismahdollisuutta. Juuan kunta on saanut erittäin paljon palautetta alueensa asukkailta siitä, ettei kunta ole järjestänyt edellä mainitun lain mukaisia vaikutusmahdollisuuksia. Kunta on tuonut alueensa asukkaille esiin sen, ettei kunta ole hyvinvointialuelainsäädännön tarkoittama viranomainen, jolle on säädetty vastuu edellä mainituista asioista. Juuan kunnan kuuleminen asiassa ei muuta tätä, sillä kunta ei ole sama asia kuin alueensa asukkaat.

Laissa säädetty kuulemis- ja tiedottamisvelvoite ei täyty käsillä olevassa asiassa, eikä se ilmene saatavilla olevasta aineistosta. Hyvinvointialueen tuleva päätös on altis menettelyvirheelle.

Perustuslain (731/1999) 19 § 3 momentissa on julkiselle vallalle säädetty velvoite turvata jokaiselle riittävät sosiaali- ja terveyspalvelut ja edistää väestön terveyttä. Sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämislain (621/2021) 4§ mukaan hyvinvointialueen on suunniteltava ja toteutettava sosiaali- ja terveydenhuolto sellaisena kuin asiakkaiden tarve edellyttää. Palvelut on tuotettava lähellä asiakkaita yhdenvertaisesti, yhteen sovitettuina palvelukokonaisuuksina sekä hyvinvointialueen väestön tarpeet ja ikärakenne huomioon ottaen.

Hyvinvointialue on ilmoittanut palvelujen supistamiselle keskeisenä perusteena henkilöstövajeen. Vaikka tämä lähtökohta on totta ja valitettavaa, julkiset toimijat eivät voi vedota taloudelliseen tai toiminnalliseen vajeeseen, mitä tulee lakisäätteisten palvelujen tuottamiseen ja perusoikeuksien ylläpitämiseen. Mikäli asiaa vertaa kunnan toimintaa, kunta ei voi lakkauttaa yksiköitään esimerkiksi varhaiskasvatuksesta vedoten henkilöstöpulaa. Lakisäätteiset palvelut tulee järjestää.

Palvelujen järjestämisessä ei siis voida vedota käytettävissä oleviin voimavaroihin vaan siinä on huomioitava todellinen palvelujen tarve. Tämä edellyttää viime kädessä yksilökohtaista, ei vain keskivertokansalaisen näkökulmasta tapahtuvaa arviointia palvelujen riittävydestä.

Pohjois-Karjalan hyvinvointialueen aluevaltuusto on hyväksynyt 22.6.2023 osana sosiaali- ja terveyspalvelujen palvelustrategiaa palvelujen tuottamisen määritelmät ja kriteerit. Kyseinen päätös on Itä-Suomen hallinto-oikeuden ratkaistavana, eikä päätös ole lainvoimainen. Näin merkittävässä asiassa hyvää hallintoa olisi, mikä aluevaltuuston muita viranomaisia sitova ja vahvasti ohjaava päätös olisi saanut lainvoiman. Mikäli päätös kumotaan, hyvinvointialueen tulisi järjestää prosessi kokonaisuudessaan uudelleen, joka nostaa merkittävästi kustannuksia.

Palveluverkkosuunnitelmassa on linjattu, että asiakkaan tarvitsema palvelu on keskimäärin 40 minuutin ajomatkan päässä 95% asukkaista. Määritelty 40 min ajomatka ei ole perusteltua yhdenvertaisuuden ja tasapuolisen saatavuuden näkökulmasta. Järjestämissuunnitelman mukaisesti järjestetyt palvelut eivät toteuta alueen kuntien eikä niiden kuntalaisten tasa-arvoista kohtelua. Juuka on 40 minuutin ajomatkan osalta rajatapaus eikä tämä tule toteutumaan kaikille juukalaisille asuinpaikasta riippuen. Tarvittavien palvelujen tulee lisäksi olla kohtuudella saavutettavissa (Sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämislaki 621/2021 §4). Tärkeää on se, että ihmisillä on asuinpaikastaan riippumatta tosiasiallinen mahdollisuus päästä palveluihin. Tähän vaikuttavat palvelujen alueellinen tarjonta ja saavutettavuus.

Juuan kunta huomauttaa, että suurimmassa osassa Suomea (esimerkiksi Keski-Uudenmaan hyvinvointialueella) vastaava aika on 30 minuuttia. Näin olleen käytännössä katsoen Juuan kunta on koko Suomen huonoimmassa asemassa oleva palvelujen tuottamisen suhteen. Juuassa ei ole yksityistä palvelun tuotantoa, pitkät vasteajat ensihoidolla, eikä juurikaan julkista kulkuyhteyttä.

Järjestämissuunnitelman mukaan Nurmeksen laajan palvelun soteasemalle siirtyisivät mm. juukalaisten kiireellinen hoitajan ja lääkärin vastaanotto sekä aikuisten suun terveydenhoito. Tämä tarkoittaa, että asiointimatkat terveydenhuollossa pidentyvät sekä liikenne Juuan ja Nurmeksen välillä lisääntyy. Tasapuolisuuden ja saavutettavuuden toteutuminen vaatii hyvin toimivan julkisen liikenteen sekä mittavan määrän takseja. Julkinen liikenne ja taksien määrä ei ole riittävä kattamaan sitä tarvetta, mikä Juuan ja Nurmeksen välille olisi syntymässä palvelujen siirtymisestä. Tällä hetkellä olemassa olevat joukkoliikennevuorot painottuvat aamu- ja iltapäivään. Asiakkaiden pääseminen reuna-alueilta joukkoliikennereittien varteen on käytännössä mahdotonta. Sote -aseman saavuttaminen suunnitellussa aikarajoissa ei ole realismia, mikä tosiasia on palveluverkkoa suunniteltaessa otettava huomioon. Tienhoidollisten puutteiden takia ei omalla autollakaan ajeta 40 minuutissa Nurmeksessa sijaitsevalle sote -asemalle ainakaan talviaikaan.

Juuassa on paljon ikäihmisiä ja haavoittuvassa asemassa olevia kuntalaisia. Ikääntyneet ja erilaisten vammaisryhmien kohdalla pitkät siirtymiset ja odotusajat ovat henkisesti ja fyysisesti raskaita ja vaativat erityistä suunnitelmallisuutta. Juuassa sijaisevien perustason lähipalvelujen vähentäminen ja siirtäminen Nurmekseen hankaloittaa erityisesti näiden ryhmien mahdollisuutta käyttää perustason terveydenhoidon palveluja. Perustason hoito voi jäädä pitkän välimatkan vuoksi toteutumatta. Tämä tulee näkymään mm. ensihoidon palvelujen käytön lisääntymisenä ja ruuhkautumisena ja sitä kautta erikoissairaanhoidon täyttymisenä potilaista, jotka eivät sinne kuulu.

Digi- ja etäpalvelut vaativat kuntalaiselta entistä enemmän oman olon arviointia ja ottamista vastuuta omasta hoidon tarpeen arvioinnista. Jokaisella on erilaiset taidot tehdä tätä itsearviointia ja tämä on asettamassa kuntalaisia eriarvoiseen asemaan. Asiakkaan vastuulle siirtyvä hoidon tarpeen arviointi yhdistettynä entistä kauempana oleviin palveluihin on lisäämässä yleistä turvattomuuden tunnetta.

Alle 18-vuotiaille nuorille taataan terveydenhuollossa tiettyjä palveluita, joista alaikäinen saa päättää itse luovutetaanko alaikäisen hoitotietoja huoltajalle. Nuori joutuu kuitenkin turvautumaan yleisesti ottaen vanhempiensa kyyteihin, mikäli palvelu on Nurmeksessa asti. Juuan kunnan Nuorisovaltuusto on esittänyt huolen siitä, miten tietojen salassapito onnistuu jatkossa näissä tapauksissa.

Millaisia ympäristövaikutuksia järjestämissuunnitelmalla on? Arvioinnissa voitte mieltää esimerkiksi liikenteestä ja rakennuksista aiheutuvia ympäristövaikutuksia ja kestävästä kehityksestä.

Järjestämissuunnitelman mukaan kiireelliset hoitajan ja lääkärin vastaanottopalvelut järjestetään Nurmeksessa tai etäpalveluna. Lisäksi aikuisten suun terveydenhoito on myös Nurmeksen laajanpalvelun sote-asemalla. Näiden palvelujen keskittäminen Nurmekseen lisää huomattavasti yksityisautoilua sekä taksiliikennettä kuntien välillä. Palvelujen keskittämiseen liittyen myös sote-henkilöstön työssäkäynti lisääntyy Juuan kunnan ulkopuolelle. Yksityisautoilun lisääntyminen ja siten hiilijalanjäljen kasvaminen ei ole ympäristöpoliittisten linjauksien mukaista.

Tulevaisuudessa on täysin mahdollista, että taksikyytien kustannukset vaikuttaisivat suoraan hyvinvointialueiden rahoitukseen ja lasketaan osaksi hiilineutraalisuustavoitteisiin pääsyä.

Palvelujen keskittäminen Nurmekseen järjestämissuunnitelman mukaisesti on jättämässä käyttökelpoisia rakennuksia tyhjilleen Juuassa. Vastaavasti uutta lisätilaa rakennetaan Nurmekseen. Kun huomioidaan lisäksi palvelujen keskittämisestä syntyvä liikenteen lisääntyminen järjestämissuunnitelmaa ei voida pitää ympäristövaikutusten eikä kestävästä kehityksestä kannalta järkevänä toimintana.

Miten arvioitte järjestämissuunnitelman vaikuttavan hyvinvointialueen kustannuksiin ja resurssien riittävyyteen? Siirtyykö suunnitelman toteutuksen myötä kustannuksia muille tahoille, esim. kunnille tai asiakkaille? Mitkä ovat taloudelliset vaikutukset lyhyellä ja pitkällä aikavälillä?

Juuan asukkaat ovat keskimääräistä pienituloisempia sekä kunnan työttömyysaste on korkein Pohjois-Karjalan alueella. Kulkemisesta terveyspalveluihin Nurmekseen syntyy kustannuksia, jotka siirtyvät ainakin osittain

asiakkaalle itselleen. Vähävaraisuuden vuoksi lähteminen toiselle paikkakunnalle ja matkakustannuksen maksaminen ovat monelle esteenä oman terveyden ja hyvinvoinnin hoitamisessa. Tämä kerryttää kuntalaisten hoitotarvetta, joka johtaa kärjistyessään lopulta erikoissairaanhoidon tarpeeseen. Suun terveys on edellytys monille elintärkeille toimenpiteille. Mikäli se jää hoitamatta, viivästyy myös varsinainen akuutti hoitokin.

Kelan maksamien matkakorvausten määrän nousu on väistämätöntä, mikäli järjestämissuunnitelman mukaiset toimenpiteet toteutuvat. Kustannuksia siirtyy hyvinvointialueilta Kelalle ja asiakkaalle itselleen, kun sote-palveluissa asiointimatkat pitenevät. Kelakuljetusten heikko organisointi ja saatavuus on heikentämässä potilasturvallisuutta.

Hyvinvointialue säästää vuokratukustannuksissa keskittämällä palveluja. Tämä siirtää kuluja kunnille. Nyt tyhjilleen jäävien rakennusten ylläpito, lämmitys ym. kulut jäävät kunnan taseeseen. Uudelleen vuokraus on haastavaa pienissä kunnissa. Oman toiminnan optimointi, jolla säästyvä kustannus siirretään jopa suurempana muiden julkisten toimijoiden maksettavaksi, ei voi olla hyväksyttävää.

Miten järjestämissuunnitelma vaikuttaa hyvinvointialueen henkilöstöön riittävyteen? Arvioinnissa voitte miettiä esimerkiksi vaikutuksia hyvinvointialueen henkilöstön saatavuuteen sekä pito- ja vetovoimaan.

Järjestämissuunnitelma keskittää osittain sote-palveluja yhteen sote-palvelukeskukseen sekä seitsemään sote-keskukseen. Suuremmilla yksiköillä ja laajemmilla työyhteisöillä tavoitellaan mm. helpotusta henkilöstön rekrytoinnissa. Laajempi moniammatillinen yhteistyö voi olla houkutteleva asia työntekijöille. Kuitenkin pidentyneet työmatkat ja muutokset työyhteisöissä voi olla henkilöstön saatavuutta haittaavana tekijänä. Pitkät työmatkat eivät ole edesauttamassa hyvinvointialueen henkilöstön pito- ja vetovoimaa. Myös työhön liittyvä liikkuva palvelu ei ole välttämättä houkutteleva tekijä. Sosiaali- ja terveysalan stressaavissa ja raskaissa työtehtävissä työssäjaksamista ovat auttamassa lyhyet työmatkat sekä tuttu työ- ja toimintaympäristö.

Muita huomioita järjestämissuunnitelmaan liittyen

Hyvinvointialueen sote-palvelujen järjestämissuunnitelma perustuu palvelujen keskittämiseen. Tätä perustellaan mm. palvelujen laadun parantamisella, sosiaali- ja terveyspalvelujen paremmalla yhteistyöllä, henkilöstön paremmalla riittävydellä. Palvelujen keskittämisen sijaan kuitenkin asiakkaiden näkökulmasta järkevämpää on palvelujen järjestäminen siellä, missä ovat niiden käyttäjät ovat eli kunnissa.

Järjestämissuunnitelmassa tuotiin esille, että digitaalisten ja liikkuvien palvelun suunnittelu ja organisointi on alussa. Näillä palveluilla pyritään korvaamaan osittain palveluja mm. Juuan kunnassa. Järjestämissuunnitelmassa liikkuvan palvelun käsite ja toteutustapa jäi vielä epäselviksi. Ennen Juuassa sijaitsevien palvelujen korvaamista liikkuvilla tai digitaalisilla palveluilla tulee niiden olla onnistuneesti pilotoitu ja käytössä. Lisäksi näiden palvelujen käyttö tulee opettaa niin työntekijöille kuin niiden käyttäjille. Kuntalaisilla olevat mahdolliset puutteet digitaidoissa tulee huomioida. Huolestuttavana ryhmänä ovat erityisesti ikäihmiset, joiden digitaidot eivät kauttaaltaan ole vielä riittäviä. Näytteenottopalveluja tarjotaan lähipalveluna tarpeeseen perustuen. Epäselväksi jää, miten tämä tarve mitataan ja miten käytännössä järjestetään.

Hyvinvointialueen päätösten on sote-palvelujen järjestämisestä perustuttava voimassa olevaan oikeusjärjestykseen ja oikeuslähteisiin sekä aluevaltuuston itsensä päättämiin palvelulupaukseen ja toimintaa määritteleviin arvoihin. Pohjois-Karjalan hyvinvointialueen strategiassa palvelulupaus on oikea palvelu, oikeassa paikassa, oikeaan aikaan. Toiminnan arvoiksi on määritelty mm. ihmislähtöisyys ja yhdenvertaisuus. Järjestämissuunnitelma ei esityksen mukaan tule toteuttamaan näitä Juuan kunnan osalta.

Yhteenveto:

Juuassa tulee säilyttää jatkossakin kiireellinen lääkärin ja hoitajan vastaanotto, myös lähipalveluna, edes muutamana päivänä viikossa. Lisäksi suun terveydenhuollon palveluja tulee olla tarjolla Juuassa myös aikuisväestölle. Näytteenottopalveluja tulee olla tarjolla lähipalveluna siten, että näytteenotto palvelua on

konkreettisesti tarjolla oikea aikaisesti myös Juuassa. Muut terveyden ja sosiaalihuollon palvelut järjestetään järjestämissuunnitelman mukaisesti.

Näistä seikoista johtuen Juuan kunta lausuu, että palvelutuotantosuunnitelma tulee palauttaa aluehallituksesta uuteen valmisteluun, jossa alueen asukkaiden kuulemiset suoritetaan lainsäädännön mukaan. Kunta ei myöskään hyväksy aikuisten suu-terveydenhuollon siirtämistä kokonaan Nurmekseen muiden asioiden ohella, mitkä yllä on mainittu.